

AGRÁR-KÖZGAZDASÁGI TUDOMÁNYOS BIZOTTSÁG

Összefoglaló

Az elmúlt három évtizedben az Agrár-közgazdasági Tudományos Bizottság szakmailag megalapozott, a nemzetközi kutatási eredményeket integráló és a hazai viszonyainkra adaptáló, a hosszú távú globális és európai trendeket figyelembe vevő elemzéseivel, javaslataival segítette a kormányzatot a mezőgazdasággal, élelmiszeriparral, vidékfejlesztéssel és környezetgazdálkodással összefüggő döntések meghozatalában.

A földtulajdoni szerkezet átalakulásával, az intézményrendszer kiépítésével, az EU csatlakozásból adódó feladatokkal, a piacépítéssel, a vállalati szerkezetváltással és az élelmiszerbiztonság javításával foglalkozó bizottsági javaslatok a versenyképesség fokozását, a vidék népességmegtartó képességének fenntartását, a biztonságos élelmiszerellátás megteremtését szolgálták, összhangot keresve a fejlődés és az egyensúlyteremtés követelményei között. A megjelent tanulmányokban központi figyelmet kapott a vállalkozások versenyképességének fejlesztését közvetlenül szolgáló javaslatok kidolgozása, a klímaváltozás hatásainak csökkentése és a vállalkozások közötti vertikális és horizontális kapcsolati háló fejlesztése.

A magyar agrárközgazdászok által elért, nemzetközi léptékben is figyelmet keltő, ugyanakkor a hazai gazdaságpolitikai és gazdálkodási döntéshozatalt és gyakorlatot is segítő kutatási eredmények elérésében jelentős szerepe volt annak, hogy a Bizottság fórumot kínált a legkorszerűbb módszerekkel végzett kutatások bemutatására és megvitatására. A magyar agrárközgazdasági kutatásban elért kutatási eredmények növekvő külföldi elismertségét jól tükrözi, hogy több magyar agrárközgazdász hosszú éveken át töltött be magas pozíciókat nagy presztízsű nemzetközi szakmai szervezetekben. Megsokszorozódott a magyar szerzők által publikált tudományos közlemények száma a vezető nemzetközi folyóiratokban, továbbá folyamatosan emelkedett az agrárgazdasági PhD képzésben tanuló külföldi hallgatók aránya.

Kulcsszavak

Agrárpolitika, agrár-informatika, agrár-irányítás, agrár-kutatás, élelmiszerbiztonság, élelmiszergazdaság, élelmiszeripar, farmszerkezet, fenntarthatóság, földtulajdon-szerkezet, hatékonyság, integráció, intézményrendszer, klímaváltozás, környezetgazdálkodás, mezőgazdaság, piacorientáció, szerkezetváltás, termelés-technológiák, vállalatirányítás, versenyképesség, vidékfejlesztés.

1. Az agrár-közgazdasági kutatás és a gazdaságpolitika „A KGST piacra termelő szocialista nagyüzemektől a versenyképes, multifunkcionális élelmiszergazdaságig”

1.1. Tulajdoni átalakulás és intézményi rendszer építés

A rendszerváltással a magyar társadalom és az élelmiszergazdasági ágazat is új kihívások sokaságával szembesült. Egyszerre kellett végrehajtani a földtulajdon átalakítását, a kárpótlást és a privatizációt, a fizetésektelen „szocialista” piacok kiváltását és létrehozni a modern, magántulajdonra épülő piacgazdaság intézményi kereteit.

A Bizottság javaslatainak, konstruktivitásának meghatározó szerepe volt abban, hogy a magyar agrárgazdaságban végbemenő rendszerváltás során mindvégig sikerült fenntartani az élelmiszergazdaság működőképességét. Állásfoglalásaival hozzájárult ahhoz, hogy a gyakran

nem kellően előkészített, az átalakulások lázában hozott politikai döntések körültekintőbbek, közgazdasági és szervezéstudományi szempontból megalapozottabbak legyenek [1].

A Bizottság által készített közgazdasági elemzések segítettek megértetni a politikai vezetéssel, hogy a családi gazdaságokra épülő mezőgazdaság létrehozása számottevő többletköltséget igényel, melynek terheit indokolt vállalni az élelmezésbiztonság fenntartásához.

A Bizottság munkája, ajánlásai tükröződtek számos intézmény-építési, fejlesztési célú jogalkotó munkában, mint például a terméktanácsok létrehozása, az agrárpiacon rendtartás koncepciójának kidolgozása, vagy a modern versenyszabályozás kidolgozása.

1.2. A magyar élelmiszergazdaság és az Európai Unió

A magyar élelmiszergazdaság szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bírt az Európai Unióhoz történő csatlakozás előkészítése, megvalósítása és az új feltételekhez alkalmazkodó tevékenység. A Bizottság folyamatosan elemezte, illetve tárgyalta az EU agrárpolitikáját, annak várható fejlődési irányait és főbb hatásait.

A Bizottság támogatásával készült el az a matematikai modell-rendszer, mely a magyar tárgyalási pozíció kialakítását szolgálta a csatlakozási tárgyalásokon [2]. A csatlakozást követően a Bizottság rendszeresen elemezte az élelmiszergazdaság helyzetét, versenyképességét az Unióban [3].

A Bizottság számos olyan kérdéssel foglalkozott, melyek az EU gazdaságpolitikájának hazai vonatkozásait érintették [4]. A Bizottságnak jelentős szerepe volt a korszerű agrár-irányítás alapjait megteremtő Piaci Árinformációs Rendszer [5] és a tesztüzemi információs rendszer [6] koncepciójának megalkotásában.

1.3. A gazdaságpolitikai környezet továbbfejlesztése

Az élelmiszergazdaság fejlődése döntő mértékben függ attól, hogy a gazdaságpolitika mennyire képes hosszú távú, a versenyképesség és a hatékonyság követelményeit a társadalmi-gazdasági fenntarthatósággal ötvöző politika megvalósítására. A Bizottság javaslataival, kutatásaival folyamatos támogatást nyújtott a gazdaságpolitikai döntéshozóknak [7].

1.4. Piaci szerkezetváltás

Míg harminc éve a mezőgazdasági és élelmiszeripari exportunk mintegy 80%-a a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa tagállamaiban került értékesítésre, addig napjainkban a mezőgazdasági termékek döntő hányadát az EU tagállamaiban értékesítjük. Ehhez meg kellett ismertetni a magyar termékeket azokon az európai piacokon is, ahol jelentős túlkínálat volt a jellemző. A Bizottság iránymutatásai alapján kezdte meg működését a kollektív marketing tevékenység folytatására hivatott Agrármarketing Centrum [8], amely hozzájárult a hazai agrártermékek jelentős mértékű értékesítéséhez a fejlett országok piacain.

1.5. Az élelmiszerbiztonsági stratégia tudományos megalapozása

A fejlett országok számára is meglepő volt, hogy mennyire felkészületlenül érték az élelmiszerbiztonsági kihívások (pl. a szivacsos agyvelőgyulladás). A Bizottság meghatározó szerepet játszott abban, hogy az élelmezésbiztonsággal kapcsolatos döntések minél szélesebb kör számára jussanak el komplex megközelítést alkalmazva. A magyar élelmiszerbiztonsági rendszer a maga komplexitásával és egységességével mintaként szolgál számos fejlődő ország részére. A Bizottság kezdeményezésére készült el az Élelmezésbiztonság című monográfia [9].

1.6. Élelmiszergazdaság és vidékfejlesztés

Bizottságunk, szorosan együttműködve a térségfejlesztés és a gazdaságföldrajz művelőivel, számos alkalommal foglalkozott az agrártermelés és a vidékfejlesztés összefüggéseivel, mintaprojektek létrehozását kezdeményezte, felhívta a figyelmet az integrált vidékfejlesztési programok jelentőségére [1,9].

2. A Bizottság és a versenyszféra szereplői: a gazdálkodás-és szervezéstudományok az agrár-innováció szolgálatában

2.1. Az agrárvállalkozások versenyképességének növelése

A Bizottság hozzájárult a magyar vállalatok szervezési-vezetési kultúrájának fejlesztéséhez, a korszerű vállalatirányítási rendszerek széles körű alkalmazásának előkészítéséhez, a stratégiai tervezéshez. Jelentős szerepet játszott abban, hogy a magyar szakmai közvélemény a korszerű szervezési és vezetési módszereket minél nagyobb mértékben fogadja el. A gépesítésen túlmenően az informatika kiterjedt eszköztárának mind szélesebb körű mezőgazdasági alkalmazására hívta fel a figyelmet. A Bizottság együttműködve más MTA testületekkel jelentős szerepet játszott abban, hogy a precíziós mezőgazdasági termelési technológiák megismerése mind nagyobb teret kapjanak [10], egyidejűleg hozzájárult a magyar mezőgazdaság adaptációs képességének fokozásához, technológiai fejlődéséhez.

2.2 Az agrár-közgazdaságtan és a klímaváltozás

A magyar élelmiszergazdaságban dolgozó szakemberek a régióban az elsők között ismerték fel a klímaváltozás szerepét és jelentőségét az agrárgazdaságban. A Bizottság munkájának is része van abban, hogy az elsők között készült el Közép-Kelet-Európában a magyar klímastratégia [11].

2.3. A modern szövetkezetekért

A tulajdoni átalakulás nagyobb mértékben indokolta volna az erős, hatékony szövetkezetek létesítését, ez a folyamat azonban csak nagyon lassan, vontatottan megy végbe. A Bizottság rendszeresen elemezte a szövetkezetek helyzetét és empirikus kutatások eredményeinek ismertetésével az agrárpolitikai gondolkodás homlokterébe állítva a modern, a nemzetközi trendekhez illeszkedő szövetkezetpolitikát és más integrációs törekvéseket [12].

3. A tudomány és az oktatás

A Bizottság elvi állásfoglalásainak jelentős szerepe volt abban, hogy tovább bővült és korszerűsödött az agrártudományi területen végzett szakemberek gazdálkodás-, szervezés- és vezetéstudományi ismerete. Az egyes diszciplínák oktatásában a külföldről adaptált szakirodalmak mellett monográfiák egész sora jelent meg [13], amelyek napjainkban is tan- és kézikönyvként szolgálnak a képzésben. A Bizottság figyelemmel kísérte az agrártudományi karokon folyó szakemberképzés helyzetét, felhívta a figyelmet a továbbfejlesztés lehetőségeire, iránymutatásai hozzájárultak a doktorképzés színvonalának emeléséhez.

4. Az agrár-közgazdasági kutatás nemzetközi integrációja

Az eltelt három évtizedében a Bizottság tagjai nemzetközi kongresszusok, konferenciák és kutatások szervezésével [14] [15] és azokon történő aktív szereplésükkel fontos szerepet játszottak abban, hogy a nemzetközi szakmai közvéleménnyel megismertessék a kelet-közép-európai élelmiszergazdasági átalakulás sajátos viszonyait. A szakma két legrangosabb nemzetközi szervezete, az International Association of Agricultural Economists (IAAE) és az European Association of Agricultural Economists (EAAE) 1991-ben, illetve 1999-ben, a közép-kelet-európai régióból elsőként a Bizottság tagjai közül választott elnököt, Csáki Csaba, illetve Forgács Csaba személyében.

Tagjaink kutatási eredményeiket mind szélesebb körben tárják a nemzetközi tudományos közvélemény elé a világ vezető folyóirataiban is. Három évtizeddel ezelőtt a magyar agrárközgazdászok nemzetközi folyóiratokban történő megjelenése marginális volt. Napjainkban a magyar agrárközgazdasági publikációk az összes agrártudományi tudományos közlemények mintegy egytizedét teszik ki, ötszörös arány növekedést felmutatva a három évtized alatt.

Hivatkozások

- [1] Sipos, A., Szűcs, I. (1995): A termőföld árának meghatározása. *Közgazdasági Szemle* 42: 766-775.
- [2] Udovecz, G. (2000): Expected impacts of EU accession on the Hungarian agriculture. *Society and Economy in Central and Eastern Europe*, 123-134.
- [3] Kapronczai, I. (2010): *A magyar agrárgazdaság az adatok tükrében az EU csatlakozás után*. Agrárgazdasági Kutatóintézet (12). <http://repo.aki.gov.hu/315/>
- [4] Kapronczai, I., Tomka, J. (1991): Cost, price, and earnings parameters in large and small agricultural enterprises. *East. Eur. Econ.* 30:76-92.
- [5] Piaci Árinformációs Rendszer https://pair.aki.gov.hu/web_public/general/home.do
- [6] Tesztüzemi Rendszer <https://www.aki.gov.hu/tesztuzemi-rendszer>
- [7] Udovecz, G., Popp, J., Potori, N. (2009): A magyar agrárgazdaság versenyeseleyei és stratégiai dilemmái. *Gazdálkodás* 53: 2-15.
- [8] Tomcsányi, P. (1993): *A fogyasztói értékítélet és a piacos termelés. Akadémiai székfoglaló, 1991. április 17.* Akadémiai Kiadó p. 32. http://real-eod.mtak.hu/3456/1/MTA_Ertekezések_Emlekezések_106_000811313.pdf
- [9] Csáki Cs. (2010): *Élelmiszerbiztonság. A magyar élelmiszer-gazdaság, a vidékfejlesztés és az élelmiszer-biztonság stratégiai alapjai*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest
- [10] Takácsné György, K. (2011): *A precíziós növénytermesztés közgazdasági összefüggései*, Szaktudás kiadóház, Budapest
- [11] Gaál, M., Harnos, Zs., Hufnagel, L. (2000): *Klimaváltozásról mindenkinek*, Aula Kiadó, Budapest
- [12] Szabó G. G., Baranyai, Zs, (2017): *A szövetkezés-együtműködés akadályai, feltételei, és fejlesztési lehetőségei a magyar élelmiszer-gazdaságban*, Agroinform Kiadó, Budapest
- [13] <https://szaktudas.hu/termekek+agrargazdasagtan.html>
- [14] Csaki, C., Forgacs, C. (szerk.) (2007): *Agricultural economics and transition: What was expected, what we observed, the lessons learned*. A joint IAAE-EAAE Seminar. Budapest. Proceedings. Vol. I-II. (616 pp). ISBN 978-3-938584-31-6, ISSN 1436-221X
- [15] Csaki, C., Forgacs, C., Milczarek-Andrzejewska, Wilkin, J. (Eds.) (2008): *Restructuring market relations in food and agriculture in Central and Eastern Europe: Impacts upon small farms. Regoverning markets*. Agroinform Kiadó, Budapest, p. 322.

